

1 Inledning

Det finns en rad historiska översikter rörande förädling, kontroll, handel och odling av vallfrö från slutet av 1800-talet och framåt. Men ängsskötseln är ju betydligt äldre än så och övergången till att odla vallväxter på åker började åtminstone i viss omfattning långt dessförinnan. Professor Hugo Osvald (1962) har i sin bok "Vallodling och växtföljder, uppkomst och utveckling i Sverige" sammanfattat de väsentligaste dragen i den stora omställning, som började anses redan på 1700-talet, kännetecknade förra seklet och sträckte sig in i vårt århundrade. Hans bok är en utmärkt informationskälla, som i gott urval belyser den gångna tidens viktigaste systemförändringar i svensk växtodling. Som komplement kan det vara av intresse att se litet närmare på vallfröområdet. Det faller sig därvid ganska naturligt att utgå från Linnés tid och gå fram till den epok, som de nämnda jubileumsskrifterna redan avhandlat. Syftet är här att söka belysa, hur odlare på skilda håll i Sverige under perioden 1740-1870 skaffade sig frö för att i början förbättra ängar och senare anlägga vall på åker. Källorna är Handlingar, Annaler, Berättelser, Journaler, Tidningar m.m. från främst Vetenskapsakademien, Patriotiska Sällskapet, Lantbruksakademien och Hushållningssällskapen, alla med av Konungen stadfästa stadgar och bl.a. därför Kungliga.

Då det första källmaterialet till den här uppsatsen togs fram i slutet av år 1993, pågick utställningen "Solen och Nordstjärnan" i Nationalmuseet i Stockholm. Den underströk den gustavianska tidens starka, franska påverkan och harmoniserade väl med det fransk-svenska uttryckssätt och den sirlighet, som även kännetecknar mycket av ängslitteraturen från denna tid, då idéer hämtades särskilt från Frankrike samt i viss mån England och Holland. - Det vore intressant att närmare studera olika kulturströmningars inverkan på den svenska jordbruksutvecklingen, inte minst under 1800-talet, som ju kännetecknades av både betydande framsteg och stundom sådan fattigdom, att verkligheten bakom "Utvandrama" tydligt träder fram i vissa av den tidens skrifter. Men det får ankomma på andra att göra en sådan tvärkulturell analys. Det är ändå att gå på upptäcktsfärd att studera detta spridda och ganska stora källmaterial.

Det ligger nära till hands att jämföra dåtidens svenska sätt att stimulera jordbruket och fröförsörjningen med de metoder, som nu provas i länder stadda i förändring. Sådana aspekter antyds i det följande. Litteraturgenomgången belyser dock främst de vetenskapliga och praktiska förutsättningar, som avgjorde både växtvalet och övergången till inhemsk fröodling. Redan här kan man med Lindroth (1967) konstatera att "... vägen till det svenska jordbrukets förvandling var längre än man från början trott". Omdömet gällde början av 1800-talet.

Ändå svarade jordbruksproduktionen under perioden 1750-1815 mot den samtida folkökningen på omkring 70 procent och även senare, när folkmängden ökade ytterligare. Odlingen av spannmål tilltog efterhand på de många nybrutna åkrarna och den tidigare importen av brödsäd kunde upphöra. Med tiden blev det också möjligt att exportera havre, en välkommen inkomst för landet (t.ex. Utterström, 1953). Däremot dröjde det, innan antalet kor och hästar ökade, eftersom fodertillgången till en början begränsades av att det var många ängar, där man traditionellt skördat hö, som plöjdes upp till åker och det tog sin tid, innan vallodling på åker slog igenom. - Uppodlingen under 1800-talet innebär samtidigt ett kraftigt ingrepp i ängsfloran, vars rester man nu i våra dagar på olika sätt söker bevara.